

1_Krokstrand_Folkets-hus-på-Krokstrand-er-Bohusläns-eldste-innviet-i-1903.-Foto_Svein-Norheim_DSC_2294.jpg

KROKSTRAND ett **BESÖKSMÅL** i **EKOMUSEUM** **GRÄNSLAND**

Stenhuggarstaden vid Idefjorden är belägen på gårdarna Kroken och Björneröds grund. Platsen hade en historia innan stenindustriens tid. Speciellt var platsen viktig under kampene mot Norge i Karl XII:s tid. Här ble anlagt i 1718 et skanseværk kalled Clausenborg efter befalnings-

mannen øverste Clausen. Skansen skulle værne den svenske fløttan i Idefjorden

oberst Clausen, Skansen blev byggad med stormpölar, dubla palisader med fyra baracker där den ena skulle tjäna som magasinrum för vapen och förråd.

GRANIT – EN HÅRDVARA

Industrialismens segertåg över Europa i mitten av 1800-talet krävde sten. De snabbt expanderande städerna kom att sluka enorma mängder granit, för husbyggen, till gatubeläggning och hamnanläggningar. Man etablerade brytningen till platser där tillgången på granit sammanföll med närheten till goda utskeppningshamnar. Det viktiga var stenens kvalitet – och den var i högsta klass i norra Bohuslän.

På 1870-talet inleddes stenhuggarepoken i Krokstrand. Först i blygsam skala men då den norska firman N.S. Beer övertog merparten av driften sköt verksamheten fart. Den tidigare glesbygden befolkades. Dalgången fylldes av ljudet från putshammare och kilborr, pikmejslar och brännare när fjället klövs och släpades ner till hamnen på skramlande vagnar.

KAMP FÖR ÖVERLEVAD

I september 1902 invigdes Krokstrand folkets hus, det första i Bohuslän. "De organiserade arbetarnas storverk", löd rubriken i lokaltidningen. Under ett par decennier hade samhället vuxit från en handfull invånare till knappt tolvhundra - fler människor i Krokstrand än i Strömstad. Stenindustrin blomstrade, tillika trångboddhet och tbc. Barnkullarna var stora och nöden aldrig långt borta. Stenarbetarna organiserade sig tidigt, redan 1897 bildades Svenska Stenindustriarbetarförbundet. Det var den nya tiden som bröt in.

Stenindustrins verkliga blomstringstid varade fram till första världskrigets utbrott. Då hade Krokstrand fler invånare enn Strömstad! Efter kriget återupptogs brytningen med ny energi, för att tio år senare följa med i världsekonomin ras. Nya material såsom betong, makadam och asfalt hade också tagit upp konkurrensen med graniten. Efter andra världskriget sjönk produktionen stadigt. Vid mitten av 60-talet fanns ca 4000 organiserade stenarbetare i Sverige, jämfört med det tredubbla trettio år tidigare. Under en sista flämtande uppgång under 60-talet fick man locka portugisiska stenhuggare till samhället när arbetskraft saknades. 1977 sattes punkt för stembrytning i större skala.

22_Krokstrand_Gjenliggende-stenprodukter-på-brygga_Foto-S-Norheim_DSC_2290.jpg

ATT GÖRA

Idejordsvallen, en av Sveriges vackrast belägna idrottsplatser, med läktare av granit och vidunderlig utsikt över fjorden – byggad av stenhuggarne själv. I Folkets hus finns sommarrestaurang. Ovanför badplatsen finns en intakt bunker bevarad från andra världskriget. Vackra promenadstigar. Vandra till toppen av Björnerödspiggen, Bohusläns högsta berg. Dansa tango i Krokstrand(?) ty det sägs att dansen kom till Sverige med sjömän som gått med sten till Buenos Aires

ETT LEVANDE SAMHÄLLE?

Det unika med Krokstrand är att så mycket finns bevarat. De stora stenbrotten talar sitt eget språk. Arbetarbostäderna där familjerna i trångboddhet levde och verkade finns kvar. Frikyrkor och skolor har byggts om till bostadshus. Under 1970- och 1980-talen kom en inflyttningsvåg från storstäderna. Gröna Vägen lockade! Bostadshusen tenderar att i allt högre grad bli sommarstugor, oftast med grannlandets flagga på stängen.

MAGNUSGÅRDENS STENBROTT

I 2009 ble ett nytt besöksmål öppnat på Krokstrand. Magnusgårdens stenbrott ligger i korsningen mitt imellan Konsum och "Telegrafan". Det gamla kantsensbrottet ger en utmärkt möjlighet till att förmedla kunskapen om att föredla graniten. Här får man innføring i ett brotts geologi, om bergets sprickor, klöv och bust, om att ta ut bloch, bergsbor och svartkrut och kilning av blocken med rundkil och bleck. Det er informationsskyltar i brottet.